

**Oversikt sesjoner med sammendrag til
Samfunnsfagkonferansen 2025:
Fremtidens samfunnsfag**

Universitetet i Innlandet, Campus Hamar
04-05. desember 2025

1A: Sannhet, forsoning og didaktiske muligheter: Urfolk og nasjonale minoriteter i samfunnsfag

Ordstyrer: Kristin Gregers Eriksen

Historien til samer og nasjonale minoriteter i Norge er preget av at deres kulturer og identiteter ble forsøkt usynliggjort gjennom statlig koloniserings- og assimileringspolitikk. Dagens minoritetspolitikk skal fremme integrering og løfte frem kulturelt, språklig og etnisk mangfold. Samtidig konkluderte Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport fra 2023 om fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener og skogfinner med at fornorskingen fortsatt har virkninger. En undersøkelse om holdninger til samer og nasjonale minoriteter fra Norsk institusjon for menneskerettigheter (2022), viste at befolkningen opplever å ha lært en del om samer og jøder i skolen, men lite eller ingenting om skogfinner, kvener, romer og romani/tatere. Den overordna delen av læreplanen slår fast at urfolks- og minoritetsperspektiver skal være integrert i alle fag. Samfunnsfag er det faget som har flest spesifikke kompetansemål om samer og nasjonale minoriteter, og spiller derfor en nøkkelrolle. Undervisninga skal ikke bare gi kunnskap om samers og nasjonale minoriteters historier, kulturer og samfunnsliv – den skal også bidra til respekt for rettigheter, og sørge for tilhørighet og inkludering for elever som tilhører gruppene. I dette symposiet belyser vi hvordan vi som jobber med samfunnsfag i lærerutdanningene kan bidra til å ivareta dette oppdraget, fra ulike vinkler. Symposiet består av en kort introduksjon og tre ulike tematiske bidrag basert på forsknings- og utviklingsarbeid. De tematiske bidragene løfter frem perspektiver fra personer i minoritetsgruppene selv på hva undervisninga i skolen bør inneholde, og utforskning av ulike didaktiske tilnærminger knytta til blant annet fortellinger og stedsbasert undervisning. Avslutningsvis vil vi invitere deltakere i rommet til erfaringsutveksling.

Tilsvaret og ansvar: Nasjonale minoriteters erfaringer med og perspektiver på undervisning

Kristin Gregers Eriksen, USN og Vibeke Kieding Banik, USN

Nasjonale minoriteters erfaringer med og perspektiver på undervisning (Kristin Gregers Eriksen og Vibeke Kieding Banik); I denne presentasjonen drøfter vi resultater fra en undersøkelse hvor medlemmer fra nasjonale minoriteter ble spurt om erfaringer fra egen skolegang og hva de mener bør formidles om sine grupper i skolen i dag. Det empiriske materialet er basert på semi-strukturerte intervju, og det metodologiske rammeverket er inspirert av Critical Race methodology, som vektlegger mot-fortellinger. Ansvar og tilsvaret var to begreper som dekker mange av opplevelsene til deltakerne, og disse skal diskuteres i presentasjonen. Mange av deltakerne viser at de både tar og får ansvar for formidling av kunnskap om egen gruppe. Tilsvaret viser til hvordan deltakernes fortellinger kan forstås som mot-fortellinger til mangelfulle og ofte nedsettende narrativ om minoritetsgruppene. Presentasjonen belyser også både gode og ubehagelige opplevelser med å være minoritet i klasserommet når egen gruppe tematiseres, og hvordan lærere kan balansere mellom anerkjennelse og representasjonsbyrde i møte med minoritets elever. Selv om deltakerne var opptatt av å bli anerkjent og ivaretatt i klasserommet, vektla de fleste også i stor grad betydningen av solid kunnskaps- og faktabasert undervisning. Mange av deltakerne har erfaringer

med rasisme i skole og undervisning, og fortellingene gir også nyttig innsikt for tilrettelegging av antirasistisk undervisning, som vi vil belyse i presentasjonen.

Folket som forsvant – stedsbasert storyline undervisning om den lokale nasjonale minoriteten de båtreisende

Mari Kristine Jore og Susann Vågsvoll, UiA

I denne presentasjonen diskuterer vi et prosjekt som kombinerer stedsbasert læring og storyline i undervisning om den lokale nasjonale minoriteten de båtreisende (romanifolket/taterne). Deltakere er 61 elever på 3. trinn i Kristiansand. Opplegget er tverrfaglig og omfatter musikk, kunst og håndverk, norsk, samfunnsfag og naturfag. Prosjektet varer i seks uker, med én til tre undervisningsdager per uke. Målet med prosjektet er å aktualisere undervisning om nasjonale minoriteter for lærere, lærerutdannere og lærerstudenter gjennom estetiske tilnærminger i autentiske kontekster, med vekt på barneperspektivet. Elevene skaper egne karakterer, og sammen utforsker vi en historie ved å gå inn og ut av rollene. Rollelek og andre lekformer gir rom for praktiske tilnærminger til temaet. Autentiske kontekster oppstår gjennom bruk av elevenes nærmiljø – i dette tilfelle Bertes-bukta i Kristiansand. Storyline-hendelsene er inspirert av lokale reisendes historier, tilpasset elevgruppen for å ivareta både barneperspektiv og ydmykhet i møte med nasjonale minoriteter. Mot slutten av perioden arrangeres en utstilling der elevene viser fram arbeidet sitt. Det planlegges også visning av undervisningsfilmen *Folket som forsvant* (Tellefsen/Dembra, 2025), gjerne sammen med foreldrene, for å ramme inn prosjektet og gi innblikk i prosessen. Dokumentasjon av prosjektet skjer gjennom observasjon, feltnotater, anonymiserte bilder og elevenes multimodale dagbøker. Ved prosjektslutt gjennomføres intervjuer med lærere og gruppeintervjuer med elever

Å lytte til – og å engasjere seg i fortellinger. Revidert versjon av refleksjonsverktøy for samiske tema i profesjonsfellesskapet.

Kristin Gregers Eriksen, USN og Åsmund Aamaas, USN

Åsmund Aamaas og Kristin Gregers Eriksen vil dele erfaringer fra utviklingen av et refleksjonsverktøy for arbeid med samiske perspektiver og urfolksperspektiver, i samarbeid med Dembra. I 2021 startet vi, sammen med kollegaer i lærerutdanningene ved Universitetet i Sørøst-Norge, et utviklingsprosjekt finansiert av Dembra. Målet vårt var å integrere samiske perspektiver og kunnskaper i utdanningsprogrammene våre, på tvers av fag. Da vi satte oss sammen for å finne ut hvordan vi skulle jobbe med prosjektet, ble vi enige om å starte med oss selv. Vi valgte derfor å forankre arbeidet i en boksirkel, med søkelys på selvrefleksjon. Gjennom verktøyet deler vi erfaringene våre, og hvordan metodene vi brukte for refleksjon og kollektiv læring, kan utvikles og videreføres på ulike måter for bruk både i profesjonsfellesskap og med studenter/elever. Selv oppdaget vi gjennom prosjektet verdien og viktigheten av å gi tid og rom for gode faglige samtaler og refleksjoner på tvers av fag- og erfaringsbakgrunner og kompetanser. Heftet ble oppdatert høsten 2025, og inneholder nye kapitler og undervisningsopplegg om Sannhet og forsoning, og samisk kunnskap og bærekraft.

En samisk forestilling i Den kulturelle skolesekken - hva står på spill? For kunstneren, eleven og samfunnsfaget?

Bente Elisabeth Aster, USN

(sammendrag mangler)

1B: Digital mestring og digitalt medborgerskap

Ordstyrer: Siri Wieberg Klausen

PfDK for lærerstudenter: Muligheter, erfaringer og utfordringer med «Bruk hue» som læringsarena

Trude Petterson og Line Jenssen, USN

Gjennom flere år har lærerutdannere ved USN brukt den digitale nettressursen Bruk Hue i undervisning. I denne presentasjonen deler vi våre erfaringer og ønsker særlig å fremheve muligheter og utfordringer som ligger i denne formen for læringsarena.

Bruk Hue er utviklet av Telenor og Røde Kors og består av to, delvis interaktive, undervisningsopplegg. 'Sladrehank' for 5-7 trinn og 'Hvem ødela livet til Klara' for 8-10 trinn. Vi presenterer begge kort, og vil i hovedsak ta for oss våre erfaringer med 'Sladrehank'.

Bruken av ressursen har flere positive erfaringer. Blant annet får vi modellert et opplegg på campus som studentene kan bruke i skolen seinere. Opplegget går inn i PfDK rammeverket gjennom kompetanseområdet Skolen i samfunnet, og tar for seg analoge problemstillinger som blir overført i et digitalt perspektiv. Tematikken er gjenkjennbart og nært for studentene og bærer preg av å ikke være normativt – ikke pekefinger- men viser kompleksiteten i elevenes digitale livsverden.

Dette resonnerer med Holmasrdottir m.fl (2024) sine perspektiver om at barn og unge selv setter de digitale flatene i spill, heller enn å bli styrt av dem.

Vi ser hvordan digital dømmekraft settes i spill med relevant forskning og ressursen vi har valgt å vise fram. Vi vil vise hvordan lærere kan jobbe med digital dømmekraft, noe som er nødvendig når elevene befinner seg på forskjellige digitale flater.

Digital livsmestring i samfunnskunnskap. En videostudie

Anja Ramfjord Isaksen, UiO

Målet med studien er å undersøke hvordan digital livsmestring undervises i samfunnskunnskap på yrkesfag og studiespesialisering. I læreplanen skal samfunnskunnskap bidra med essensiell kunnskap for å delta i samfunnet, som inkluderer sosialisering, digital deltagelse og nødvendige ferdigheter (Kunnskapsdepartementet, 2019). I en tid hvor digitalisering påvirker ungdommers liv og mestring er det sentralt å se på overlappet mellom livsmestring og digital kompetanse.

Forskning viser at digital livsmestring i samfunnskunnskap kan knyttes til nåværende og fremtidige samfunnsutfordringer, som navigasjon av informasjon, kritisk tenking, og vurdering av sosiale mediers påvirkning (Ito m.fl., 2020). Videre pekes det på at forholdet mellom teknologi og sosiale medier påvirker unges liv (Livingstone, m.fl. 2023). Studier peker på at det er lite forskning på digital livsmestring og at det er behov for sammenligning mellom fag og studieprogrammer (Carlsson og Willermark, 2023). Derfor er det spennende å se hvordan lærere i samfunnskunnskap på videregående tematiserer digital livsmestring i undervisningen.

Denne studien analyserer data fra 42 videoobserverte timer i 11 klasserom ved tre videregående

skoler med syv lærere (tre fra studiespesialiserende og fire fra yrkesfaglige studieprogram) i perioden 2021-2023, som del av EDUCATE-prosjektet (UiO, 2021). Klasseromsobservasjon muliggjør systematisk analyse av komplekse klasseromssituasjoner (Klette og Blikstad-Balas, 2018). Studien benytter et mixed methods design (Tashakkori m.fl., 2020) gjennom integrering av kvantitative og kvalitative analyser av videoobserverte klasseromsobservasjoner.

I presentasjonen vil det bli presentert funn fra studien som knyttes til digital livsmestring i samfunnskunnskap. Implikasjoner for undervisning vil presenteres gjennom eksempler fra klasseromsundervisning på tvers av studieprogram.

Digitalt medborgerskap i samfunnsfag: en lærebokanalyse

Rolf Halse, NLA

Denne studien presenterer en analyse av omtalen av digitalt medborgerskap i norske lærebøker i samfunnsfag på ungdomstrinnet. Ifølge den norske læreplanen har samfunnsfaglærere et særlig ansvar for å utvikle digitalt medborgerskap hos elevene (Utdanningsdirektoratet, 2019). Det er derfor rimelig å forvente at lærebøkene dekker ulike aspekter ved opplæring i digitalt medborgerskap. I akademisk diskurs har digitalt medborgerskap ofte blitt definert som «normer for passende og ansvarlig atferd knyttet til bruk av teknologi» (Ribble, 2015, s. 7) eller «evnen til å delta i samfunnet på nett» (Mossberger et al., 2007, s. 1). For å fange de ulike sidene ved begrepet, skisserer Ribble (2015) ni elementer som utgjør digitalt medborgerskap blant elever i skolen. Både Ribble (2015) og Mossberger et al. (2007) fremmer imidlertid en instrumentell, kompetansebasert forståelse av digitalt medborgerskap, der det beskrives som evnen til å bruke digitale teknologier effektivt, samtidig som man følger etiske standarder og respekterer andres rettigheter og friheter i digitale miljøer. Tilnærmingen har blitt kritisert for å behandle digitalt medborgerskap som et atferdsbasert begrep, og dermed begrense det til å vektlegge korrekt og målrettet bruk av digitale teknologier (McGillivray et al., 2016; Webster, 2024). Innholdsanalysen i denne studien tar utgangspunkt i følgende spørsmål: I hvilken grad omtales digitalt medborgerskap og relaterte begreper i lærebøkene? På hvilke måter anvendes begrepene? Foreløpige funn indikerer at grunnleggende informasjon om digitalt medborgerskap mangler i lærebøkene, til tross for at læreplanen i samfunnsfag fremhever temaet, og at det var flere muligheter til å integrere det i relevant fagstoff.

1C: Primærkilder som grunnlag for kritisk tenkning og historisk forståelse: Erfaringer fra undervisning og praksis. Del I

Ordstyrer: Tine Petersen Malonæs

Arkiv i demokratiets tjeneste

Elin Gundersen, Høgskulen i Volda; Åsta Vadset, Interkommunalt Arkiv Møre og Romsdal og Trudi Henrydotter Eikrem, Høgskulen i Volda

I dette innlegget vil vi presentere ei didaktisk tilnærming som vi har knytt til demokratiopplæring i høgare utdanning. I prosjektet, som har vore i drift ved Høgskulen i Volda sidan 2021, blir studentane eksponerte for eit breitt utval primærkjelder som er digitiserte til vårt undervisningsformål av det interkommunale arkivet IKA Møre og Romsdal. Kurset er knytt til lærarutdanninga og studentane får sjølve velje seg eit primærkjeldemateriale som dei finn interessant frå tidsromet ca.1850 – 1950. Tema strekkjer seg frå mellom anna global handel/eksporthistorie, skule- og helsevesen, vergeråd og fattigdom, ungdomstid, krig. Prosjektet tener fleire hensikter, alt frå å auke studentane sitt medvit om forvaltning av informasjon i eit demokrati, til ei djupare forståing for forsyningskjeda i kunnskapsproduksjon. Innsikt i prosessen kring kunnskapsproduksjon er relevant for utvikling og oppøving av evne til kritisk refleksjon. Vi ynskjer også å stimulere utforsking av vår regionale historie som ledd i skulens arbeid med å styrke borns tilhøyrighet og identitet. Undervisninga er på tilsaman 18 timar. For å gi tilstrekkeleg støtte i undervisninga har kurset eit eige organiseringsdesign. Studentane driv med mikroforskning, det vil seie at dei forskar på berre eit lite utsnitt av kjeldematerialet – som utgangspunkt for kontekstualisering. Vi argumenterer for at god tilrettelegging og organisering er ein føresetnad for at studentane skal lukkast med å utvikle små forskingsprosjekt som gir innsikt i samanhengen mellom demokratiske vilkår, kunnskapsproduksjon og kritisk tenking.

Med kjeldearbeid i undervisningssalen: Frå gjensidig anerkjenning til kritisk tenking

Trudi Henrydotter Eikrem, Høgskulen i Volda

Med kjeldearbeid i undervisningssalen: frå gjensidig anerkjenning til kritisk tenking. I dette innlegget vil eg presentere kjeldearbeid som ein didaktisk inngang til oppøving av sjølvstendig og kritisk tenking. Eg vil utdjupe det overordna målet med bruk av kjeldearbeid som didaktisk tilnærming i arbeidet med å stimulere elevar og studentar til kritisk tenking. Kritisk tenking inneber ei aktiv og vurderande tilnærming til kunnskap, handlingar og oppfatning (Wetlesen og Ferrer, 2019), og utvikling av evne til å forstå, fortolke, analysere og syntetisere informasjon. Sjølvstendig tenking og refleksjon kan stimulerast i ein undervisningssituasjon basert på gjensidig anerkjenning mellom lærar og student/elev i utforsking av kjeldemateriale frå arkiva. I innlegget vil eg drøfte tilnærminga i lys av GWF Hegels pedagogiske praksis og teori om erfaring og gjensidig anerkjenning som eit grunnleggjande vilkår for fri tenking. Eg argumenterer for at kjeldearbeid gir studentane høve til å utvikle sjølvstende, og evne til kritiske vurderingar gjennom samarbeid med lærar og medstudentar. Bruk av primærkjelder i undervisninga utjamnar lærarens kunnskapsmakt, og legg til rette for ein egalitær undervisningssituasjon der læraren og studenten/eleven saman utforskar informasjon som kjeldene løyner. For at informasjon skal bli til kunnskap må opplysningane bli forstått, fortolka,

kontekstualisert og vurdert. Studenten får erfaring med vilkår for kunnskapsproduksjon, som omfatter både delaktighet i læringsfellesskap, og evne til å selvstendig og kritisk tenking.

Inn i historikerens laboratorium

Åsmund Svendsen, Høgskulen i Volda

Siden våren 2023 har Historisk institutt ved Høgskulen i Volda gjennomført kurs med vekt på teori/metode for førsteårsstudenter i historie i et BA-løp. Studentene arbeider intensivt med primærkilder i arbeidet med en prosessoppgave. I kurset tematiseres migrasjon, i første rekke den norske utvandringen til Amerika på 1800-tallet. Primærkildene som brukes er amerikabrev, folketellinger, migrasjonsprotokoller, aviser og andre samtidige publikasjoner, også primærkilder hentet ut fra amerikanske arkivinstitusjoner. Kurset gjennomføres i samarbeid med en regional arkivinstitusjon, IKAMR, og vårt lokale bibliotek på Høgskulen i Volda, med innlagt ekskursjon til IKAMR. Historie er et disiplinvalg. Å bli en utøvere av en disiplin krever innlæring, internalisering og innforlivelse med fagets tenkning og praksis. Disiplinens etos bygger på bred kunnskap om disiplinens objekter («fortiden» og «tradisjonen»), men også på kunnskap om de metodiske og teoretiske forutsetninger for hvordan innsikt skapes gjennom praksis. Det siste punktet er avgjørende: mange instanser og institusjoner i et samfunn preger og former en kollektiv kunnskap om historie. Den akademiske historiefaglige disiplinen er ikke alene om å skape slike bilder, men har en relativt privilegert posisjon i slike prosesser. Vurderinger av historiske spørsmål utført og skapt av trente historikere har relativt sett større troverdighet enn vurderinger foretatt av andre instanser. Grunnlaget for en slik etos bygger på en stadig refleksjon over hvordan historikerne skaper sine tolkninger av fortiden. I vårt emne, kalt HI100, gis det rom for en refleksjon over hvordan historiefaglig kunnskap skapes og det gis rom for studentene konkret trening i dette. Ved å systematisere dette arbeidet følger HVO i en lang tradisjon. I en nordisk sammenheng opprettet historikeren Kristian Erslev i 1890-årene et Historisk laboratorium ved universitetet i København, hvor studenter fikk tilgang til kilder og publikasjoner, og utarbeidet sine historiefaglige tekster i samarbeid med professorer i historie. Innsikt og trening i kunnskapsproduksjon har en overføringsverdi til andre felt i samfunnet. I et demokratisk perspektiv er solid kunnskap sentralt, men hva som er solid kunnskap er alltid gjenstand for debatt og forhandling. Nettopp slike spørsmål vil belyses i dette innlegget, med basis i undervisningsopplegget i historisk metode/teori ved historisk institutt, HVO.

Praksisplass i arkivet?

Andri Jonsson, Interkommunalt Arkiv Møre og Romsdal

(sammendrag mangler)

1D: Lek, læring og danning. Samfunnsfaget i barnehagelærerutdanningen

Ordstyrer: Odd Helge Lindseth

Refleksjonsspill som læringsmateriell i SRLE

Anette Rosenberg, DMMH og Vera Holst, DMMH

Kunnskapsområdet SRLE (samfunnsfag, religion, livssyn og etikk) favner teoretisk komplekse temaer med høy relevans for barnehagens samfunnsmandat. Erfaringer fra barnehagelærerutdanningen viser at studenter ofte opplever området som utfordrende, til tross for dets betydning i profesjonsutøvelsen. Dette utviklingsprosjektet undersøker hvordan spillbasert undervisning kan styrke barnehagelærerstudenters forståelse av sammenhenger mellom SRLE-tematikk og barnehagens innhold og oppgaver.

Med utgangspunkt i et designbasert forskningsdesign utvikles og utprøves et case-basert refleksjonsspill som pedagogisk verktøy. Spillet er tematisk forankret i fire sentrale SRLE-emner: (1) likestilling og likeverd (markering av Pride), (2) menneskerettsopplæring (markering av FN-dagen), (3) barnehagen som inkluderingsarena (nyankomne flyktninger) og (4) barnehagen som demokratisk arena (barns deltakelse). Målet er å fremme studentaktive, erfaringsnære læringsprosesser med både kognitiv, kroppslig og relasjonell involvering, i tråd med Deweys læringsteori.

Hovedproblemstillingen er: Hvordan kan spill bidra til studenters forståelse av sammenhenger mellom SRLE og barnehagens innhold og oppgaver? Dette belyses gjennom fire forskningsspørsmål som undersøker studenters læringsutbytte og opplevelser, lærerutdanneres erfaringer samt fagområdenes rolle i utviklingsarbeidet.

I lys av forskning som fremhever spill som virkemiddel for å fremme motivasjon, refleksjon og danning (de Freitas, 2018; Eie et al., 2023; Sandberg, 2023), søker prosjektet å utvikle en praksisnær undervisningsform som styrker studentenes profesjonskompetanse og deres evne til å forvalte barnehagen som en demokratisk samfunnsinstitusjon.

Danning i praksis: Hvordan lekverdener fremmer refleksjon og forståelse i barnehagelærerutdanningen

Anne-Erita Berta, USN

Denne studien undersøker hvordan veiledet lek kan bidra til barnehagelærerstudenters forståelse av barns helhetlige læring, med utgangspunkt i den pedagogiske metoden lekverden. Studien ble gjennomført i undervisningssammenheng der studentene arrangerte lekekøtter som enten medlekere eller observatører. Undervisningsdesignet utfordret studentene til å utvikle lekverdener med eksplisitte læringsmål for barn, og deretter reflektere over barnas læringsprosesser gjennom individuelle og kollektive refleksjonsoppgaver.

Analyse av studentenes refleksjonsnotater viser at lekverdener fremmer barns utvikling på tvers av faglige og sosiale områder. Studentene observerte økt sosial interaksjon, språkutvikling gjennom tilegnelse av nye begreper, kognitiv utforskning av naturfaglige og matematiske konsepter, samt motorisk utvikling gjennom kroppslig lek. Refleksjonene viser at fantasifull og samarbeidsbasert lek gir rom for danning og forståelse av verden, og at studentene utvikler metakognitiv innsikt i barns

læringsprosesser.

Studien bygger på sosiokulturelle læringsteorier som Dewey, Bateson, og Bloom, og Gray. Den henter også inspirasjon fra antropologiske perspektiver på danning. Funnene understreker betydningen av refleksiv praksis i lærerutdanningen, og viser hvordan veiledet lek kombinert med strukturert refleksjon kan styrke både barns og barnehagelærerstudenters læring. Dette bidrar til å aktualisere samfunnsfagets rolle i barnehagens dannelsesprosjekt og i utviklingen av kritisk refleksjon i lærerutdanningen.

Barnehagelæreren som reflektert og modig samfunnsaktør

Kari Emilsen, DMMH og Paal Eckhoff Salvesen, DMMH

Hva slags rolle kan samfunnsfaget spille i fremtidens barnehage- og i utdanningen av barnehagelærere? Dette er utgangspunktet for vår presentasjon, som bygger på boka Barnehagelæreren i samfunnet – reflektert og modig.

Vi tar utgangspunkt i barnehagen som en nøkkelinstitusjon i velferdsstaten, med et tydelig samfunnsmandat forankret i lov og rammeplan. Med nesten full barnehagedekning er barnehagen en av de viktigste arenaene for barns sosialisering, medvirkning og demokratiske erfaringer. Dette gjør barnehagelæreren til en sentral samfunnsbygger – og samfunnsfaget til et avgjørende kunnskapsområde i utdanningen.

Presentasjonen vil drøfte to hovedtemaer:

1. Hvordan samfunnsfaget kan ruste barnehagelærere til å møte samfunnets behov, gjennom kritisk refleksjon, profesjonsetikk og forståelse av sosial ulikhet, mangfold og bærekraft.
2. Hvordan praksisnær samfunnsfagundervisning kan styrke studentenes profesjonsutøvelse, ved å koble teori til konkrete situasjoner i barnehagehverdagen og til .

Samfunnsfaget gir ikke bare kunnskap, men utvikler fagoverskridende kompetanser som gjør lærerstudenter i stand til å navigere komplekse verdidilemmaer, samfunnsendringer og profesjonelle forventninger. Samfunnsfaget må derfor forstås som et fundament i barnehagelærerutdanningen – for å utdanne reflekterte og modige profesjonsutøvere som kan bidra aktivt i utviklingen av både barnehage, skole og samfunn.

2A: Utfordringer i dagens demokratiopplæring

Ordstyrer: Kjersti Eggen Dahl

Hvilke forskjeller finner vi mellom norske, svenske og danske elevers egenvurdering av hvor mye de har lært om ulike tema knyttet til demokrati og medborgerskap?

Kjersti Eggen Dahl, NTNU

Det norske demokratiet møter nye og sammensatt utfordringer som setter premisser for demokratiopplæringen. Sosiale medier og digitalisering har endret betingelsene for meningsdannelse og deltakelse. I tillegg skaper polariseringstendenser og økt desinformasjon, sammen med økt kulturelt og politisk mangfold, utfordringer for tillit, dialog og inkludering. Disse samfunnstendensene viser hvor viktig demokratiopplæringen i skolen er. Sesjonen tar opp noen av disse endringene, hvordan de kan skape nye problemstillinger og behov, og hvordan demokratiopplæringen og forskningsfeltet kan komme dem i møte. Presentasjonene og diskusjonen vil belyse både empiriske funn og teoretiske perspektiver, med mål om å utvikle nye innsikter i hvordan demokratiopplæringen kan styrkes i en tid preget av raske samfunnsendringer.

Har bosted betydning for demokratisk beredskap?

Reidun Heggem, NTNU

Demokratiet er under press i mange land, og oppmerksomheten om betydningen demokrati- og medborgerskapsopplæringen kan ha for å bygge demokratisk beredskap, har derfor økt (Ahmadov og Holstege, 2022). Nye generasjoner skal gjennom skolen utdannes til aktiv deltakelse i samfunnet generelt og demokratiet spesielt (Storstad, et al 2025). For å sikre en demokratisk beredskap, er det sentralt at alle barn og unge får samme mulighet til å få kunnskap som gjør dem rustet til aktiv samfunnsdeltakelse (Storstad et al 2025). Det er derfor en utfordring for demokratiet at politisk interesse, engasjement og deltakelse følger sosioøkonomiske skillelinjer (Ødegård, 2011). Sted, nærmere bestemt oppvekststed, får knapt oppmerksomhet som ulikhetsskapende faktor når det gjelder forskning på demokrati- og medborgerskapsopplæring. En grunn er at det generelt forskes mindre på bygd enn på by, og at barn og ungdommer som vokser opp i rurale områder får mindre oppmerksomhet (Bæck 2016). Distriktsungdoms hverdagsliv og erfaringer blir altså oversett og usynliggjort.

I dette paperet retter vi derfor oppmerksomheten på den stedlige dimensjonen for å se i hvilken grad unges interesse for, holdninger til og deltakelse i demokratiet varierer med ulikhetsskapende faktorer som elevenes sosioøkonomiske bakgrunn, kjønn og bosted. Analysene bygger på data fra DEMOKOMP-studien som ble samlet inn våren 2025 blant elever i videregående skoler (VG2). Utvalget består av 2841 elever og er representativt for norske elever i VG2.

Hvilke demokratiske utfordringer kan vi se i holdninger og verdier hos gruppen respondenter på det laveste nivået i ICCS-undersøkelsen?

Magne Brekke Rabben, NTNU

Politisk tillit og demokratikunnskap i samfunnet er bærende elementer i en demokratisk beredskap. Data fra ICCS 2022-studien viser at drøyt 5 % av elevene skårer på laveste kunnskapsnivå i demokratikunnskap og oppgir å ha lav eller meget lav tillit til våre politiske institusjoner. Hvis de tar med seg dette inn i voksenalivet, er dette en gruppe som kan bli ekstra sårbar for udemokratisk påvirkning. I denne presentasjonen vil jeg gå ta i bruk et bredere sett med variabler fra ICCS-studien for å studere hvilke demokratiske utfordringer kan vi se i holdninger og verdier hos gruppen respondenter i ICCS-undersøkelsen på det laveste kunnskapsnivået.

Migrasjonserfaringer i historieundervisning.

Martin Strickert, NTNU

I overordnet del av Fagfornyelsen legges det vekt på de fem nasjonale minoritetenes bidrag til å forme den norske kulturarven, og det presiseres at opplæringen skal å øke elevenes kunnskapsnivå om jøder, kvener/norskfinner, skogfinner, rom og romanifolket/tatere. Dette fordrer en bred, historisk utforskning av minoritetsgruppenes fortid. Allikevel er det ofte slik at undervisningen om norsk-jødisk historie ofte knyttes tett til Holocaust. Denne tilnærmingen gir elevene viktig innsikt i temaer som antisemittisme, rasisme og folkemord, men kan samtidig føre til en reduksjon av forståelsen av norsk-jødisk historie til et ensidig narrativ om forfølgelse og lidelse. I denne presentasjonen argumenteres det for at norsk-jødisk historie rommer et langt større læringspotensial dersom undervisningen også belyser andre historiske perioder og erfaringer. Presentasjonen baserer seg på historiefaglig og minnekulturell forskning knyttet til den jødiske migrasjonen fra Øst-Europa til Norge i perioden 1880-1920, som la grunnlaget for etableringen av de jødiske menighetene i Oslo (1892) og Trondheim (1905). Erfaringer og fortellinger fra migrantene og deres etterkommere gir innsikt i både årsaker til migrasjon, tilpasningsprosesser og opprettholdelse av kulturell identitet. Samtidig som den jødiske migrasjonen i århundreskiftet hadde klare særtrekk, deler den også mange likhetstrekk med senere migrantgrupper. Ved å trekke linjer mellom den jødiske migrasjonen 1880-1920 og nyere innvandringshistorie får elevene en rikere forståelse av den norsk-jødiske minoritetens erfaringer, men også en bredere innsikt i hvordan migrasjon – uavhengig av tid og sted – preger samfunn og individer. Når undervisningen fremhever det gjenkjennelige i migrasjonserfaringer, kan elever lettere knytte historiske fortellinger til dagens samfunnsdebatter. Dette gir ikke bare en dypere forståelse av norsk-jødisk historie, men styrker også skolens demokrati- og medborgerskapsopplæring.

Norske småskoleelevers politikkforståelse og samfunnsfagopplæring i norsk skole

Stine Utler, NTNU

Vi lever i en globalpolitisk situasjon preget av økende usikkerhet, noe som også påvirker hvordan barn oppfatter og forstår politikk. Dette stiller høye krav til skolen som demokratiforberedende arena. Dette paperet tar utgangspunkt i undersøkelser av norske småskoleelevers politikkforståelse og den første politiske opplæringa i samfunnsfag og diskuterer hvorvidt den første opplæringa i norsk skole faktisk bidrar til at elevene forstår den verden de trer inn i/er en del av?

2B: Samfunnsfaget i skolen: Erfaringer fra begynneropplæring til videregående

Ordstyrer: Martine Greek

Hvem former samfunnsfaget? En studie av læreres erfaring med organisering av faget fra 1-4 klasse

Evj Jøsok, Oslomet, Julie Ødegaard Borge, NLA og Kari-Mette Walmann Hidle, NLA

På spørsmålet om hva samfunnsfag skal være i fremtidens skole og barnehage, har et utdanningspolitisk svar vært å innføre kompetansemål i samfunnsfag fra 2. trinn, i tillegg til 4. trinn fra og med LK20. I Nordisk sammenheng er det kun Island, Norge og Sverige som har samfunnsfag for de yngste elevene. Selv om det i Norge er lange tradisjoner med utgangspunkt i heimstadelæren, har det, som Helgesen og Hidle (2024) peker på vært mindre samfunnsfagdidaktiske forskningsoppmerksomhet rettet mot dette nivået. Det er derfor særlig interessant å rette blikket mot hvordan samfunnsfagundervisning ser ut i begynneropplæring. Hidle og Skarpenes (2021) peker på at lærere forholder seg til et stort tolkningsrom når de skal utøve faget. Børhaug og Helsvig (2023) understreker videre at det også er ulike andre aktører og institusjoner som påvirker samfunnsfaget, og utviklingen av det.

I denne artikkelen vil vi bidra til større innsikt rundt hvem som former begynneropplæring i samfunnsfag. Basert på intervjuer med 30 samfunnsfagslærere, i hovedsak 1-2. trinn, fra ulike geografiske områder i Norge, undersøker vi deres erfaringer med hvilke aktører som bidrar inn i organiseringen av faget. Vi ser spesielt på skoleeiernivå og institusjoner i nærmiljø og lokalsamfunn. Hva er læreres erfaringer med hvordan disse påvirker metoder, innhold eller måten samfunnsfaget organiseres på?

Demokrati i spill. Elevers erfaringer med rollespill som velgeropplæring.

Julie Ødegaard Borge, NLA og Eva Kosberg, OsloMet

I en tid med demokratisk tilbakegang, er det økt oppmerksomhet knyttet til skolens- og samfunnsfagets- rolle i å sikre oppslutning om demokratiske institusjoner som valg, prinsipper for maktdeling og kritisk tenkning.

Gjennom simulering av politiske prosesser kan elevene lære om perspektivtaking (Lo, 2018), men også om å forstå politiske prosesser og institusjoner (Parker, 2013). Deltagelse i rollespill kan øke elevenes politiske selvtilit i borgerrollen (Levy, 2018), samt troen på at politiske institusjoner er mottakelige for innspill og påvirkning (Oberle og Leunig, 2016). Et fellestrekk ved de internasjonale studiene på rollespill som del av demokratiundervisningen, er imidlertid at de gjennomgående inkluderer elever som enten selv har valgt å fordype seg i samfunnsfaglig retning, eller som har blitt spesielt utvalgt til å delta. Det er derfor behov for å undersøke bruk av rollespill som inkluderer et bredere elevgrunnlag, da tidligere forskning også påpeker at sosial bakgrunn spiller inn (Hoskins et al., 2021), også når det gjelder rollespill (Eide, 2021).

I denne studien undersøker vi derfor Stortingets læringspill for elever i videregående skole, og spør: Hvilke erfaringer har elever med rollespillet Demo? Basert på data samlet inn gjennom evalueringer, observasjon, intervju og elevarbeid, undersøker vi rollespill som metode for demokratiopplæring

generelt og voter education (Børhaug, 2005) spesielt. Studien bidrar til å si noe om hvordan elever kan rustes til kjenne igjen gradvis demokratisk tilbakegang, til å videreutvikle og styrke demokrati som styreform.

Elevers erfaringer med undervisning i samfunnskunnskap

Nora Elise Hesby Mathé, UiO

Samfunnskunnskap har et særlig ansvar for å forberede unge på å leve i og påvirke en ustabil verden preget av krig og konflikt, der demokratiske verdier er under press i en rekke europeiske land. Dette er tema som er helt sentrale i faget. Studier viser at læreren og dennes undervisning er den viktigste enkeltfaktoren for elevers læring (Blikstad-Balas et al., 2021). Det betyr at det ikke bare er viktig hvordan elevene jobber med tema som demokrati, politikk og konflikt, men at en rekke andre kjennetegn ved undervisningen også er av stor betydning for hva elevene sitter igjen med etter endt skolegang. Denne studien undersøker elever sine erfaringer med undervisningen i samfunnskunnskap VG1/VG2 ved å analysere 150 elevers svar på spørreskjemaet Tripod i forbindelse med et EDUCATE-prosjektet (Brevik et al., 2023; 2024), som evaluerer innføringen av LK20. I denne studien rapporterer jeg på de fem konstruktene som angår den faglige undervisningen, nemlig Confer (medvirke), Captivate (engasjere), Clarify (klargjøre/forklare), Consolidate (konsolidere/sammenfatte) og Challenge (utfordre).

Resultatene viser at et flertall av elevene svarer at undervisningen i samfunnskunnskap ofte eller alltid gir dem mulighet til å medvirke, engasjerer dem, at læreren er god til å forklare og sammenfatte fagstoffet og gir dem faglige utfordringer. Likevel er det Captivate som har lavest gjennomsnitt, mot Consolidate som har det høyeste. I presentasjonen vil jeg vise flere analyser og diskutere implikasjoner for fremtidens samfunnskunnskap i skolen og samfunnsfagdidaktikken i en verden i endring.

2C: Primærkilder som grunnlag for kritisk tenkning og historisk forståelse: Erfaringer fra undervisning og praksis. Del II

Ordstyrer: Trudi Henrydotter Eikrem

Mikrohistorie som brubyggjar til historiefaget

Harald Johannes Krøvel, Høgskulen i Volda

Dette innlegget tek utgangspunkt i fagfeltet mikrohistorie og diskuterer korleis denne faglege tilnærminga – med sitt fokus på små og avgrensa analyseobjekt – kan fungere som ein inngang til større historiske spørsmål i undervisninga av historiestudentar. Fokuset vil særleg liggje på bruken av såkalla ego-dokument – dagbøker, sjølvbiografar og brev – som ein didaktisk ressurs i undervisninga på høgskule- og universitetsnivå. Bruken av slike kjelder kan både medverke til å skape nærleik og historisk empati hos studentar i forhold til aktørar i historia, samstundes som mikrohistorisk teori og metode kan nyttast til å kople innhaldet i kjeldene opp mot større forteljingar på samfunnsnivå. Gjennom denne koplinga vil studentane få innsikt i viktige sider av forskingsprosessen i historiefaget.

Innlegget byggjer på erfaringane frå undervisninga i emnet HI100 Historie innføringsemne som Historisk institutt, Høgskulen i Volda, har gjennomført i samarbeid med Interkommunalt arkiv for Møre og Romsdal (IKAMR) sidan våren 2023. I dette emnet har studentar fått arbeide med ego-dokument knytt til utvandringa frå Noreg til USA i siste halvdel av 1800-talet. Studentar har fått erfaring både med historie-, arkiv- og bibliotekfaglege tilnærmingar til desse kjeldene. Innlegget vil tematisere korleis mikrohistorisk teori og metode kan tilføre slike undervisningsopplegg viktig faglege innsikter og bidra til auka medvit om kunnskapsproduksjonen i faget.

Fra kaos til kontekst: Primærkilder som verktøy for å utvikle historisk tenkning i samfunnsfagundervisning

Tine Petersen Malonæs, INN og Kariin Sundsback, INN

Læreplanen i samfunnsfag (LK20) for grunnskolen understreker viktigheten av at elever utvikler historisk bevissthet, evnen til å innta flere perspektiver og kildekritisk kompetanse (Udir, 2020). LK20s faglige ambisjoner stiller store krav til lærerutdanningen i samfunnsfag. Dersom grunnskoleelever skal kunne nå disse målene, holder det ikke at fremtidige samfunnsfaglærere får kunnskap om historie og kilder, de må ha erfaringsbasert kompetanse innenfor kildekritikk og de må utvikle historisk empati og flerperspektivitet selv (Barton & Levstick, 2003; Patterson et. al., 2012; Warring et. al, 2015; Endacott & Brooks, 2018). Denne artikkelen spør hvordan dette kan gjennomføres innenfor rammene av historieundervisningen i samfunnsfaget på grunnskolelærerutdanningen.

Innlegget bygger på et pågående aksjonsforskningsprosjekt ved Universitetet i Innlandet (INN), som undersøker hvordan systematisk arbeid med migrasjonshistoriske primærkilder over tid kan støtte utvikling av bredere og dypere historiske perspektiver hos lærerstudenter. Deltakerne i prosjektet er studenter i grunnskolelærerutdanningen 5–10 som følger undervisning i samfunnsfag. Som en integrert del av undervisningsopplegget, leverer studentene logger som utgjør grunnlaget for det

empiriske materialet. Funnene så langt viser at flere studenter beveger seg fra et faktabasert til et mer emosjonelt og kontekstuet blikk på temaet etter at de har arbeidet med primærkilder. På bakgrunn av de foreløpige resultatene vil vi drøfte hvordan primærkilder knyttet til migrasjonstemaet kan brukes i lærerutdanningen for å bygge bro mellom faglig historisk innhold, historisk empati og profesjonsrelevans i tråd med læreplanens mål.

Fornorskningspolitikken i historiske kilder fra tidlig 1900-tall: GLU-studenters narrativer møter fortidens kompleksitet

Helga Bjørke Harnes, NLA, Kariin Sundsback, INN og Fredrik Stenhjem Hagen, HVL

Målet med vårt aksjonsforskningsprosjekt er å utforske grunnskolelærerstudenters narrativer om fornorskningspolitikken mot samer tidlig 1900-tall, og hva som skjer med narrativene i møte med historiske kilder som viser ulike perspektiver, inkludert sentrale samiske stemmer. Teoretiske rammer er narrativer i historieskriving om samer (Kvande, 2015; Ryymin & Nyssönen, 2012), vanskelig historie (Gross & Terra, 2018), fortidens annerledeshet (Currie, 2004) og multiperspektiv (Kropman et al., 2022). Vi har gjennomført undervisning med kilder i tre ulike studentgrupper ved to institusjoner. Datamaterialet består av studenters skriftlige svar fra før og etter undervisningen, og opptak av fem grupper mens de arbeider med kildene. Foreløpige funn er: 1. De fleste studentene uttrykte et assimileringsnarrativ som er svært generelt, og der den norske stat som aktiv part blir usynlig og samene settes i fokus som offer. 2. Studentene uttrykte at undervisningen gav dem ny kunnskap om konsekvenser av språktap og om statens rolle i fornorskningen. De aller fleste nevnte variasjoner over «å se flere perspektiver og nyanser», men svært få utdypet hva dette innebærer. 3. Når vi analyserer opptak av gruppearbeidene ser vi at de nye perspektivene går i flere retninger. Noen studenter utvider sin kunnskap på en måte som kan tolkes inn i et agensnarrativ. Dette indikerer at deres narrativer ble utfordret på en utviklende måte av annerledesheten og multiperspektivet i de historiske kildene. For andre var kompleksiteten i kildene vanskelig og de uttrykte en problematisk variant av assimileringsnarrativet. Dette er utfordrende gitt at temaet er vanskelig historie med moralsk arv i nåtiden

3A: Kampen om samfunnsfaget

Ordstyrer: Kim Gunnar Helsvig og Kjetil Børhaug

Innledning

Kim Gunnar Helsvig, OsloMet og Kjetil Børhaug, UiB

Pedosentrismens utvikling og påvirkning på samfunnsfaget

Kari-Mette Walman Hidle, NLA og Ove Skarpenes, Universitetet i Agder

Pedosentrisme beskriver en elevsentring som har både en pedagogisk og en faglig komponent: Læreren blir mer tilrettelegger enn formidler, og skolekunnskap blir løsere knyttet til vitenskapsfagene. I Norge har læreplanreformer de siste 50-årene vært preget av pedosentrisme, og vi undersøker om det samme er tilfelle for samfunnsfaget i grunnskolen under LK20.

Vi finner at elevsentring, individualisering og en utydeliggjøring av forholdet mellom skolefag og vitenskapsfag videreføres. I vektingen av hensynet til elev, samfunn og vitenskapsfag, er tyngdepunktet på aksen mellom elev og samfunn. Faget ser ut til å ville skape et autentisk og selvrealiserende individ som skal løse egne problemer og et lydig og ansvarlig individ som skal løse verdens problemer på en gang. Det skjer altså en individualisering av samfunnsmessige problem i læreplanen. Et spørsmål er om samfunnsfagsopplæringen vil gi eleven den fagkunnskapen hun trenger i møte med samfunnsutviklingen eller gjøre henne til redskap for samfunnet og arbeidslivets behov.

Kampen om vurderingen

Mona Langø, UiB

En faglærer som går inn på nettsiden til den digitale visningen av læreplanen i samfunnskunnskap, kan klikke seg videre til støtte- og veiledningsressurser på Utdanningsdirektoratets nettside *Vurderingspraksis*. Spørsmålet som stilles er hva som kjennetegner disse digitale vurderingsveiledningene som tilbys av Udir. Funnene viser at det i liten grad fins veiledninger rettet mot samfunnskunnskap, men allmenne veiledninger som rettes mot samtlige fag. Det er ikke grunnlag for å hevde at veiledningene bidrar til å påvirke lærerne i retning av formativ eller summativ vurdering, samtidig som at direktoratets veiledninger fremstår som noe idealiserende og lite problemløsende med tanke på hvor ressurs- og tidkrevende vurdering er. Videre fins det i liten grad veiledninger som direkte retter seg mot hva som skal vurderes i samfunnskunnskap. Samlet bærer veiledningene preg av å være en videreføring av pedosentrisme, hvor det faglige overlates til lærerne og det pedagogiske er direktoratets bidrag. Dette kan tolkes som at direktoratet overlater den faglige fortolkningen av hva som skal vurderes til et tolkningsfellesskap på skolenivå, samtidig som at de digitale vurderingsveiledningene kan fremstå som autoritative nok til at lærere opplever dette som noe som bør tas i bruk.

Rektor og samfunnsfaget i videregående skole

Kjetil Børhaug, UiB, Cornelius Henriksen, UiB og Dag Øyvind Lotsberg, HVL

Den norske læreplantradisjonen har aldri lagt opp til å programmere skolen og lærerne. Det kan tenkes at lærerne står nokså fritt til å utnytte dette rommet, men det kan også tenkes at andre aktører påvirker hvordan de gjør det, ikke minst rektorene. Forskningen om rektor som leder tematiserer i liten grad hvilken rolle rektor spiller for fagene. Rektors ledelse kan tenkes å påvirke fagene med utgangspunkt i nokså forskjellige perspektiver og premiss. Bidrar rektor til at fagene utvikles med utgangspunkt i sin egenart eller ut fra pedagogiske prinsipper på tvers av fag? Rektors ledelse kan ta ulike organisatoriske former, den kan skje både gjennom direkte påvirkning av lærerne og indirekte gjennom organisering, regelverk og ressurstildelinger. Problemstillingene for dette kapittelet er derfor: I hvilken grad påvirker rektorinnhold, læringsprosesser og arbeidsmåter i samfunnsfag i videregående skole? For å besvare problemstillingene er åtte rektorer i videregående skole i Vestland og Innlandet fylker intervjuet. Hovedfunnet er at rektor er nøkkelpersonen i en ledelse som også omfatter andre som i svært liten grad fokuserer på de enkelte fag.

3B: Samfunnsfagdidaktikk: Verktøy for å styrke undervisning og læring

Ordstyrer: Kariin Sundsback

Varierte læringsarenaer i samfunnsfagdidaktikken

Anne Rakstad Pettersen, NTNU

Et viktig fagdidaktisk mål er å ruste lærerstudentene til å ta aktive og gode didaktiske valg i sin profesjonsutøvelse. Som fremtidige lærere i geografi, historie og samfunnskunnskap trenger studentene å fylle opp sin didaktiske verktøykasse og øve opp sin evne til kritisk vurdering gjennom didaktisk refleksjon omkring hva de mener er viktig i samfunnsfagenes undervisning. Et eksempel er hvorfor og hvordan undervisningen kan ta i bruk varierte læringsarenaer. I LK20 er utforskning og bruk av varierte læringsarenaer tydelig forankret i både overordnet del og samfunnsfagenes læreplaner. Varierte læringsarenaer kan innebære turer ut i naturen, skolens nærmiljø, byrommet eller besøk til ulike institusjoner som museer, bedrifter, organisasjoner o.l. Tematikkene kan kobles opp mot alt fra hvordan storsamfunnet velger å minnes fortida gjennom minnesmerker, eller hvordan medborgerskap kommer til uttrykk i nærmiljøet til hvordan ulike natur- og kulturlandskap formes.

Gjennom våre refleksjoner som fagdidaktikere i samfunnsfagene, og studentevalueringer, vil vi i dette innlegget presentere erfaringer knyttet til et progresjonsløp vi har vært med på å utvikle for samfunnsfagenes didaktikkemner i lektor- og PPU-utdanningen på NTNU. For hvordan kan vi forvente at fremtidige samfunnsfagslærere tar i bruk varierte læringsarenaer i sin profesjonsutøvelse, om de ikke har møtt på dette gjennom sin lærerutdanning? Gjennom progresjonsløpet ønsker vi å vise studentene hvilke muligheter varierte læringsarenaer gir. Samtidig ønsker vi å gi studentene erfaringer med og didaktiske perspektiv for å få de til å stille spørsmål og reflektere over hvilken rolle varierte læringsarenaer kan ha i samfunnsfagenes undervisning.

Læremiddelkunnskap i samfunnsfag

Kari Nordberg og Merethe Roos, USN

Utgangspunktet for innlegget er det nylig avsluttede utviklingsprosjektet LærUng - Læremidler og læringsressurser i klasserommet på ungdomstrinnet (HK-Dir 2022-25)

I dette prosjektet har lærerutdannere i samfunnsfag, norsk og naturfag samarbeidet tett med lærere på ungdomsskoler, og utviklet undervisningsressurser (filmopptak og refleksjonsoppgaver som inngår i læringssti rettet mot lærerstudenter). I læringsstiene vises læremiddelbruk i praksis i klasserommet og studentene får diskutere ulike refleksjonsoppgaver knyttet til dette. Læringsstiene knytter seg opp til de tre tverrfaglige temaene i LK20.

Bakgrunnen for prosjektet har vært de siste års endrede og komplekse læremiddellskap, der lærere ofte må sette sammen og bruke en rekke ulike læremidler og ressurser i utviklingen av egen undervisning. LK20s vektlegging av tverrfaglige temaer kan også gjøre disse prosessene mer komplekse enn tidligere. Selv om det finnes læremiddelforskning som vektlegger læremiddelpraksis, har hovedtyngden vært på læremidlenes innhold framfor bruk. Vi mener derfor det er et behov for å utvikle og styrke kompetanse om ulike læremidler og læringsressurser og hvordan disse kan anvendes i konkrete situasjoner og kontekster. Vi ønsker å gjøre lærerstudenter

kvalifisert til å ta begrunnede og kompetente valg rundt læremiddelbruk.

I dette innlegget vil vi gi en kort presentasjon av prosjektet før vi diskuterer læremiddelbruk særlig knyttet til samfunnsfagdidaktikk. Utgangspunktet er da læringsstiene vi har utviklet samt to case knyttet til samfunnsfaget som vi har utviklet i den kommende læreboka Læremiddelkunnskap: en praktisk håndbok (Universitetsforlaget).

Det er ikkje svaret som opplyser, men spørsmålet. Bruk av fleirvalsspørsmål i lærarutdanninga

Martin Øystese, NTNU

Korleis skal ein få studentar til å lesa nok pensum, og korleis skal ein få dei til å lese jamt gjennom semesteret? Dette er spørsmål som nok mange forelesarar i høgare utdanning har stilt seg sjølv. Mange opplever at studentane kunn har fokus på eksamen, medan det å førebu seg til einskilde forelesningar ikkje vert prioritert. I dette prosjektet har eg undersøkt kor vidt arbeid med fleirvalsspørsmål kan nyttast for å stimulere til auka og meir nøye lesing hjå studentar i lærarutdanninga.

Gjennom to år har vi undersøkt om bruk av fleirvalsspørsmål kan vere eit insentiv for auka, og betre lesing av pensum. Sentralt i prosjektet har vore at studentane sjølve skulle lage spørsmåla, for på den måten arbeide med tekstane på ein grundigare måte. Vi har nytta fleirvalsspørsmål på fleire ulike studieår, og studentane har måtta laga spørsmål knytt til ulike nivå av Blooms taksonomi. I tillegg til betre lesing av pensum, var det også eit mål å hjelpe studentane til fagleg og kritisk tenking, samt gje dei erfaring med ei vurderingsform som er lite nytta i Noreg, men vanleg i mange andre land.

I denne presentasjonen kjem eg til å dele erfaringar og resultat av prosjektet.

3C: Krig, konflikt og solidaritet? Samfunnsfagets rolle i urolige tider

Ordstyrer: Eline Drury Løvlien

Å utdanne samfunnsfaglærere etter Gaza

Sissel Rosland, HVL

I følge stadig fleire institusjonar og internasjonale ekspertar, er Israel i ferd med å gjennomføre eit folkemord på palestinarar i Gaza. I tillegg rapporterer FNs høgkommissær for menneskerettar om ei stadig utviding av dei illegale busetnadene og auka overgrep frå israelske militære og settlarar mot palestinarane i dei okkuperte områda på Vestbreidda. Medan dette går føre seg har ei rekkje europeiske statar som hevdar å forfekte støtte til demokratiske verdiar, folkerett og menneskerettar, på ulike måtar fortsett å støtte det israelske militæret (bl. gjennom våpensal) og å investere i selskap som bl.a. bidrar til ulovleg okkupasjon og fordriving av palestinarar.

Innlegget vil drøfte følgjande spørsmål: Kva kan (og bør) dette få å seie for utdanninga av samfunnsfaglærarar? Har vi som samfunnsfaglærer-utdannarar eit særskild ansvar i denne situasjonen? Kva bør i såfall dette ansvaret dreie seg om?

Tilnærminger til krig og konfliktløsning i ulike læringsarenaer

Knut Vesterdal, NTNU

Krig og konflikt er og har vært en viktig bestanddel i samfunnsfagene, både som egne kompetansemål, som del av tverrfaglige temaer og som aspekt i dannelsings- identitet- og medborgerskapsopplæringen i skole og andre læringsarenaer (Davies, Harber, & Yamashita, 2004; Schulz et al., 2023; Vesterdal, 2023; Yamashita, 2006). Krig er både et begrep og et fenomen for å forstå samfunnsendringer i fortid, nåtid og som framtidsperspektiv og dystopi. Det er også et tema og et virkemiddel som kan skape aktualitet i samfunnsfagene, der feks krigene i Ukraina og Gaza er stadig brennhete tema i nyhetsbildet. Hva innebærer læring om krig og konflikt? Hvordan framstilles krig, hvilke representasjoner dominerer, og hvilke formål knyttes til krig og konflikt-undervisning? Hvilken rolle spiller begreper knyttet til fred og konfliktløsning i tilnærmingene til krig? I skolen, høyere utdanning, museer og ved minnesteder representerer spesifikke krigsnarrativer ulike temaer som vi forventes å høste gitte lærdommer fra. Læringsarenaer som belyser temaer om krig, ser imidlertid ut til å tilby ulike budskaper og former for lærdom, som naturlig nok er påvirket av spesifikke kontekster (Carbone, 2021; Davies, 2005; Mallon, 2018). Videre er det lite forskning på hvordan undervisning om krig og konfliktløsning utføres i praksis og hva slags formål det knyttes til (Davies, 2005; Pennell, 2016; Yamashita, 2006). I dette prosjektet utforskes hvordan skolen og andre læringsarenaer underviser og framstiller krig, konflikt og konfliktløsning. I denne sammenhengen vil jeg presentere prosjektets problemstillinger, empiriske innganger og status pr. november 2025.

Solidaritetsaksjoner – et møte mellom aktivisme og samfunnsfaglig opplæring?

Anette Rosenberg, DMMH

Å vise «empati og solidaritet med dem som lider under brudd på menneskerettighetene» anses som

en verdsatt menneskerettighetsrelatert holdning ifølge FN – en holdning som menneskerettsopplæring for små barn bør fremme (jf. handlingsplanens fjerde fase). Menneskerettsopplæring er forankret i styringsdokumenter for barnehagen og skolen (Barnehageloven, 2005; Kunnskapsdepartementet, 2017; 2020). Å fremme menneskerettslige holdninger, solidaritet og empati med andre mennesker er sentralt for både skolens og barnehagens demokratiske arbeid – særlig i en verden med globale uroligheter og utfordringer. En måte å gjøre dette på er å involvere barn i innsamlingsaksjoner og veldedig arbeid i den samfunnsfaglige opplæringen.

Flere forskere argumenterer for at deltakelse i innsamlingsaksjoner kan være et nyttig virkemiddel for å utvikle globalt medborgerskap (Jermstad et al., 2020), forståelse for gjensidig avhengighet på tvers av nasjonale grenser (Bakken & Børhaug, 2009), samt for å fremme filantropisk medborgerskap (Body et al., 2021, 2020). Samtidig hevder forskere at de også kan reproduserer den tradisjonelle bistandsdiskursen preget av et «oss-og-dem»-perspektiv, noe som kan være problematisk for skolen og barnehagens mangfoldsarbeid (Bakken & Børhaug, 2009; Frøjd, 2017; Rosenberg, 2022). Med bakgrunn i dette søker artikkelen å problematisere interesseorganisasjoners involvering av barn i globale samfunnsutfordringer.

I denne artikkelen presenterer jeg en oversikt over innsamlingsaksjoner med barnehage- og grunnskolebarn som målgruppe, samt analyserer et utvalg av disse ved hjelp av multimodal innholdsanalyse. Artikkelen søker å svare på følgende forskningsspørsmål: hva er det faglige innholdet barna skal støtte seg på?

4A: Samfunnsfaget etter LK20: Innhold, grenser og globale perspektiver

Ordstyrer: Jørgen Klein

Læreplandebatten– et sosialrealistisk argument.

Erik Bratland, Nord Universitet

Hva er alternativet til kompetansebaserte læreplaner? Hvordan kan kunnskap gis en sentral plass i en framtidig norsk læreplan? Det finnes etter hvert en omfattende kritikk av kompetansebaserte læreplaner, som vektlegger generiske ferdigheter og kompetanser, på bekostning av kunnskap i utdanningen. I noen land er det kommet reaksjoner på denne læreplantypen, med fremvekt av mer kunnskapsbaserte læreplaner. Imidlertid viser forskningen at disse læreplanene ofte er kjennetegnet av en vektlegging av innholdskunnskap, også omtalt som faktakunnskap. Denne utviklingen, med sterkere vektlegging av faglig innhold, leder tilbake til en tradisjonell og ny-konservativ læreplantype i skolen. Med utgangspunkt i denne konteksten vil min presentasjon drøfte hvordan denne dikotomien kan overvinnes, ved å introdusere noen ideer fra sosialrealismen og min egen forskning, hvor formålet er å gi kunnskap en mer sentral plass i læreplanen og skolen.

Naturgeografi sin plass i samfunnsfaget etter LK20

Kristine Fjordheim, HVL og Ingjald Pilskog, HVL

Geografi er eit delt fag i læreplanen (LK20) og framstår som svekka både innan samfunnsfag og naturfag. Dette viser seg blant anna i tema berekraft. I samfunnsfag åleine er naturgeografi underformulert i høve til rolla fagområdet spelar for berekraft.

I LK20 omtalar samfunnsfaget ressursar og levkår, men utan naturgeografisk djupn i mellom anna fornybare/ikkje-fornybare ressursar og energi. 2. og 4. trinn har enkle mål om påverknad på klima og miljø. Utan naturfagleg oppfølging vert dette lett «snakk om» heller enn undersøking av naturprosessar. I kjerneelementet «Bærekraftige samfunn» skal elevane beskriva dimensjonane, vurdere konsekvensar, «motverke ei global utfordring» (7. trinn) og «presentere tiltak» (10. trinn). Geografifaget er til stades som rammer for levkår, busetnad og ressursfordeling, ikkje som naturprosessar. Elevane risikerer å føreslå løysingar dårleg forankra i hydrologi, energi eller økologi. Klima- og tilpassingskompetanse er formulert som drøfting av dimensjonar og tiltak, ikkje som forståing av klimadrivarar, krinslaup, utslepp eller naturlege og menneskepåverka farar. Læreplanen har tydelege mål for å beskriva dimensjonar, drøfta konsekvensar og føreslå tiltak, men ikkje for naturgeografiske prosessar som gjer vala treffsikre. Utan krav til drivkrefter og krinslaup vert klima lett behandla normativt.

Forsking på LK20 peikar på at naturgeografi i praksis vert svakt og ofte indirekte ivareteke i samfunnsfag, medan naturfag tek naturprosessane, og at berekraft i begge tidvis vert handsama snevert og med svakt systemfokus. Dette viser korleis eit komplekst tema som berekraft krev eit solid kunnskapsgrunnlag kring prosessar, krinslaup og årsaksamanhengar, òg innan eit felles geografifag, dersom elevane skal utvikla naudsynt kompetanse.

Geography and boundry work in curriculum development

Ingrid Løken, OsloMet

The concept of 'powerful knowledge' is frequently applied by geography scholars when discussing the role of knowledge in curriculum and geography education (Bustin, 2019; Hammond et al., 2024; Lambert & Morgan 2010; Løken & Wetlesen, 2024; Maude, 2018; 2023). However, the term is also contested. Barton (2024) argues that academic disciplines cannot adequately address the question of what knowledge is most valuable, due to their internal variation and overlap. The subject of geography is a case in point, as it is characterized by porous boundaries and its multidisciplinary and integrative nature, both in terms of the academic discipline (Hammond et al., 2024; Muller, 2024) and in as a school subject (Hallingfors & Elmersjö, 2025). The aim of this paper is to examine curriculum developers' retrospective reflections on how geography and disciplinary boundaries were negotiated during the curriculum process of LK20. First, the paper analyses how geography was envisioned by curriculum developers reflecting on the curriculum development process. This analysis reveals insights into negotiations about the framing of geography, including its connection to the academic discipline. Second, the article examines how the boundaries between geography, history and social sciences came into play in the work process. Beyond academic settings, the demarcation of geography as a discipline takes place in practical settings such as writing school curricula (Gieryn, 1983, Hallingfors & Elmersjo, 2024). Thus, the Norwegian curriculum process (2016-2020) provides insight into such demarcation of science and negotiations over boundaries between school subjects (Gieryn, 1983).

Global medborgerskapsutdanning i norsk kontekst – Globale perspektiver i LK20

Vegar Rabliås, Nord Universitet

En kritisk diskursanalyse av dokumentene som ledet frem til læreplanverket LK20, og læreplanverket selv, demonstrerer en ambivalent tilnærming til begreper som "globalisering" og "globalt medborgerskap". Ulike typologier for global medborgerskapsutdanning er fremtredende i de ulike dokumentene. Hva sier egentlig læreplanverket om globalt medborgerskap, og hvordan skal det tolkes i lys av dagens globale utfordringer?

4B: Barnehagen i samfunnet

Ordstyrer: Tanvi Sirari

Profesjon og samfunnsfag. Fra førskolelærerutdanningens historie

Hege Roll-Hansen, USN

Barnehagen som samfunnsinstitusjon og ramme for profesjonsutøvelse har gjennomgått en voldsom utvikling de siste femti årene, fra primært å være et sosialpedagogisk tilbud for et mindretall, til en selvsgt del av utdanningssystemet. Ved begynnelsen av 1970-tallet var barnehagen en del av hverdagen til omtrent tre prosent av norske barn under skolealder, mens det 50 år senere er omtrent den samme andelen som ikke går i barnehage. For å holde tritt med utbyggingen av barnehager, ble det rundt 1970 et akutt behov for flere barnehagelærere i Norge. Barnehagelærernes rolle og funksjon har endret seg med samfunnsutviklingen, på liknende måte som for de andre yrkesgruppene som vokste fram innenfor velferdsstaten i siste del av det 20. århundret. Innlegget handler om den faglige og politiske dragkampen om hva førskolelærerutdanningen skulle være, i en viktig formativ fase. Jeg tar særlig for meg det samfunnsfaglige innholdet i utdanningen, og på hvilke måter dette ble sett som relevant. Hvordan ble samfunnsfag relatert til praktisk yrkesutøvelse og barnehagens samfunnsoppdrag på den ene siden, og til samfunnsvitenskapelige disipliner på den andre? Hvorfor skulle barnehagelærere kunne samfunnsfag? Spørsmålet blir viktig for å forstå barnehagelærerne i en profesjonshistorisk sammenheng. Innlegget analyserer dokumenter fra lærerutdanningsrådets komité for førskolelærerutdanning, som koordinerte arbeidet med å utvikle og revidere undervisningsplaner i den nye utdanningen i årene mellom 1970 og 1975.

Norske oppdragelsesverdier i endring 1982-2018: Nye oppdragelsesidealer og den nye barnehagen

Odd Helge Lindseth, INN

Utviklingen av norske oppdragelsesverdier i perioden 1982-2018 vil bli presentert gjennom representative kvantitative data fra the World Values Survey (WVS) og the European Value Study (EVS), kjent i Norge som Verdiundersøkelsen. Ved siden av data fra den norske Verdiundersøkelsen sammenlignes de norske funnene med oppdragelsesverdiene i et utvalg europeiske land. Oppdragelsesverdiene som det fokuseres på i disse undersøkelsene har fokus på hvilke egenskaper hos barn som man ønsker å fremme i hjemmet.

Deretter følger en drøfting av dagens nye oppdragelsesidealer i lys av framveksten av full barnehagedekning i Norge. Det er rimelig å tro at dagens barnehage i stor grad speiler de rådende norske oppdragelsesverdiene. Da kan det være interessant å diskutere hvilke forventninger hjemmet har til barnehagen og vice versa når det gjelder oppdragelsen, og hvordan dette kommer til uttrykk fra foreldre og barnehageansatte.

Barnehagens foreldrenettverk: Hvor tett et fellesskap?

Janne Solberg, USN

Rammeplanen har mange formuleringer knyttet til barnehagefellesskapet, men hva med foreldrenes rolle i fellesskapet, og hva med foreldrenes relasjoner til hverandre? Tidligere forskning har bla sett på minoritetsforeldres utvikling av tilhørighet til lokalsamfunnet. Selv om minoritetsforeldre nok kan ha noen ekstra utfordringer som også denne studien indikerer, er det å bli del av et større fellesskap en utfordring som alle må håndtere, og som vi trenger mer kunnskap om jf. målet om inkluderende barnehager.

Dette bokkapitlet ser nærmere på hva slags fellesskap foreldre ønsker å ha til hverandre i barnehagetiden med utgangspunkt i forskningsspørsmålet: «Hvordan beskriver barnehageforeldre sin orientering til andre foreldre på ulike arenaer, og hvordan ser de på barnehagens ansvar for nettverksbygging mellom foreldre?». Dataene er hentet fra en kvalitativ intervjuundersøkelse av 16 foreldres erfaringer med barnehagen i prosjektet «Bemanning og kvalitet i barnehagen», hvor kontakten mellom foreldre var ett av flere temaer.

Inspirert av Granovetters typologi sterke -og svake bånd, viser analysen av intervjumaterialet at foreldre har noe ulike prosjekter med å bli kjent med andre foreldre, som i bokkapitlet omtales som henholdsvis «svake»- og «sterke» nettverksprosjekter. Analysen demonstrerer at prosessen med å utvikle svake bånd til sterkere, som mange foreldre er opptatt av, er preget av betydelig ambivalens og usikkerhet. Et annet viktig funn er at foreldrene, til tross for at de ønsker seg relasjoner, gir uttrykk for at de ikke ønsker seg mer støtte fra barnehagen til å bygge slike nettverk. Funnene kan ha betydning for barnehagens policy og arbeidsformer omkring fellesskap og inkludering.

4C: Demokrati under press: Samfunnsfag som svar på globale utfordringer?

Ordstyrer: Knut Vesterdal

Demokrati og demokratisk erfaring i postautoritære stater

Eline Drury, NTNU og Martine Greek, INN

This paper contributes to the growing body of research on public understandings of democracy. While large-scale comparative surveys employ standardized measures across diverse contexts, their findings vary greatly. We argue that such studies typically rely on a formal conception of democratic praxis—one that equates democratic participation with institutionalized mechanisms (e.g., voting rights).

However, research grounded in a priori definitions of democracy risks disconnecting the concept from the lived realities of the respondents (Paley 2002). A critique of this disconnect is prevalent in Marxist analysis.

Building on this critique, our study explores unconventional forms of participatory democracy, which we call informal democratic praxis. These practices tend to go unnoticed in mainstream research. We argue that informal democratic praxis has escaped the analytical lens, as they are more likely to occur among people who experience marginalization, economically or politically.

Thus, there is a need to develop methodological tools that enable large-n studies to consider these informal spheres as significant spaces of democratic mobilization.

The mixed-methods design of this project combines ethnographic research on democratic understanding in new democracies with large-scale survey experiments. The ethnographic component offers in-depth, contextual insights into how citizens in post-authoritarian regimes perceive and internalize democratic values, as well as how these attitudes manifest at the grassroots level. These local-level findings are then used to develop measurement tools that can be used in both national and cross-national studies to provide a more nuanced understanding of people's perception of democratic participation.

Forbereder vi fremtidens lærere på demokratiets utfordringer? En studie av litteraturen brukt i samfunnsfag i lærerutdanningen

Torstein Hestnes, NLA/UiB

Demokratiske institusjoner er under press verden over, samtidig som skolen og lærerutdanningen forventes å ivareta demokratiets fremtid. Hvordan reflekteres den pågående demokratiske tilbakegangen i samfunnsfaget i lærerutdanningen?

Denne studien undersøker litteraturlistene i samfunnsfag ved tre norske grunnskolelærerutdanninger (5.-10.). Gjennom kvantitativ innholdsanalyse av om lag 600 tekster, ble materialet delt i to sett: Sett A, med litteratur som eksplisitt tematiserer demokrati og medborgerskap, samt sett B, med litteratur som presenterer og diskuterer nåtidige samfunnsutfordringer.

Funnene knyttet til sett A viser en felles kjernelitteratur som er forankret i statsvitenskap, historie og skoleorienterte perspektiver. Utover dette varierer vektleggingen av verdier, idealer og sivile dyder. Deltakelsesorienterte perspektiver er generelt svakt representert.

I sett B, med litteraturen som diskuterer samtidige samfunnsspørsmål, dominerer klima, miljø, migrasjon og krig – men institusjonene varierer sterkt. Tekster om global demokratisk tilbakegang er derimot nesten fraværende.

Fremtidige lærere møter et pensum som gir solid kunnskap om institusjoner, historie og skolens demokratiopplæring, men som i liten grad er tilpasset dagens demokratiske vilkår. Studien peker på behovet for en mer bevisst og responsiv tilnærming til demokratiopplæring, som anerkjenner både demokratiets skjørhet og utfordringene det står overfor i det 21. århundre.

En ustabil verden krever et sterkere samfunnsfag i skolen

Harald Borgebund, Høgskolen i Østfold/ NLA

Verden står ovenfor de største samfunnsendringene siden den kalde krigen ble avsluttet hvor krig i Europa og Midt Østen, demokratiet i tilbakegang i mange deler av verden og global oppvarming er noen av de mest presserende globale utfordringene. I denne situasjonen er samfunnsfaget viktigere enn noen gang. I denne artikkelen argumenterer jeg for at samfunnsfaget er enda viktigere enn tidligere, at samfunnsfaget bør ha økt antall timer i skolen og at en vektlegging av grunnleggende kunnskap innenfor disiplinfag som statsvitenskap, geografi, sosiologi og historie er viktige for å fremme kritisk tenkning hos elevene. En viktig implikasjon av disse argumentene er at skal samfunnsfaget i skolen styrkes, krever det også en styrking av samfunnsfaget i lærerutdanningen. Argumentene og implikasjonene argumentert for ovenfor har støtte i den empiriske forskningen om demokratisk tilbakegang og motstandskraft. Wunsch et al (2025) argumenterer for at kunnskap om det liberale demokratiet hadde en betydelig effekt på valgresultatet i Polen i 2023 hvor det populistiske Lov og rettferdighetspartiet tapte for den liberale koalisjonen ledet av Donald Tusk. Valgresultatet stanset en ytterligere svekkelse av demokratiet i Polen, og viser betydningen av kunnskap og forståelse for demokratiske prosesser og verdier.

4D: Klima, rettferdighet og bærekraft

Ordstyrer: Jill Tove Buseth

Representasjoner av bærekraft – forklaringer, aktører, sammenhenger og handling

Elin Sæther, UiO

Innenfor forskningsfeltet bærekraft og utdanning er det bred enighet om at levelige liv for alle mennesker forutsetter ikke bare samfunnsendring, men også at annet liv enn det menneskelige forstås som verdifullt (Tannock, 2021). En slik transformasjon rommer en nærmest uendelig kompleksitet. Det gjør det krevende for lærere som skal forenkle komplekse sammenhenger for å hjelpe elever til å forstå samtidens store utfordringer. Slik kompleksitetsreduksjon (Biesta, 2010) foregår ikke bare gjennom enkeltlæreres arbeid, men skjer også som en kollektiv dannelses av undervisningstradisjoner (Öhman & Östman, 2019). I disse prosessene inngår også aktører utenfor skolen, for eksempel sivilsamfunnsorganisasjoner.

I dette innlegget vil jeg presentere en analyse av hvordan bærekraft representeres i undervisningsmaterieell for ungdomsskolen. Materialet er utviklet av en frivillig organisasjon som brukes mye i norske skoler og består av animasjonsvideoer, tekster og oppgaver. Gjennom en diskursanalyse (Laclau & Mouffe, 2014) vil jeg utforske hvordan undervisningsmaterialet forklarer hva bærekraft handler om. Jeg ser på hvordan elevers handlekraft beskrives, hvilket «vi» som etableres og hvordan mennesker posisjoneres i møte med det mer-enn-menneskelige. Videre tar jeg for meg de diskursive virkningene av at bærekraftig utvikling deles inn i en miljømessig, en økonomisk og en sosial dimensjon. Målet med analysen er å utvikle en bedre forståelse av aktuelle undervisningsdiskurser om bærekraft og reflektere over hvordan forskningsfeltet kan bidra til utvikling av bærekraftundervisning gjennom refleksjon, kritikk og alternativer. forslag.

Samfunnsfaglige perspektiver på blended learning i lærerutdanningen: Erfaringer fra emnet Utdanning for bærekraftig utvikling i kystsamfunn

Heidi Vinge, Nord Universitet

Samfunnsfaget skal ruste elever til å forstå og håndtere komplekse sammenhenger mellom miljø, økonomi, kultur og politikk. Hvordan kan et Blended Intensive Programme (BIP) bidra til å utvikle samfunnsfaglig miljøkompetanse og handlingsberedskap? Dette innlegget vil diskutere erfaringer fra et 5 studiepoengs Blended Intensive Programme (BIP) som ble arrangert sammen med faglærere fra Malta og Polen i april 2024.

Totalt deltok 21 studenter fra seks europeiske universiteter, med bakgrunn fra land som Malta, Frankrike, Polen, Tyskland, Spania, Kroatia og Nigeria. De fleste var masterstudenter i lærerutdanning eller beslektede fag. Gjennom digitale moduler arbeidet studentene først med begreper fra utdanning for bærekraftig utvikling og storytelling, før de møttes fysisk i Norge. Den fysiske samlinga på Nesna besto av feltarbeid, møter med lokalsamfunnet, fortellerverksted og prosjektarbeid i grupper.

Evaluering og refleksjon fra studentene i etterkant viste at å arbeide med konkrete lokale utfordringer i samarbeid med lokalsamfunnet og andre internasjonale studenter opplevdes

verdifullt for å lære om ulike ståsteder, interesser og løsningsalternativer. Blended learning kan slik være en god måte å få mer internasjonalisering inn i grunnskolelærerutdanninga. Samtidig har BIP-modellen utfordringer. Det er tid- og ressurskrevende å opprette emner som ikke passer inn i eksisterende modeller, og usikkert hvor varig læringsutbyttet for studentene vil bli.

5A: Kritisk tenking som profesjonskompetanse: Vurdering, refleksjon og analyse av og i lærerutdanning

Ordstyrer: Elin Sæther

Vurderingspraksiser som fremmer kritisk refleksjon?

Nanna Paaske, OsloMet og Eva Kosberg, OsloMet

Formativ vurdering kan ha stor innvirkning på elevers læring (Black & Wiliam, 1998). I samfunnsfag er det sentralt at vurderingssituasjonene skal bidra til å styrke elevenes kritiske sinnelag og demokratiske verdier. Dette normative demokratiansvaret læreplanen krever, stiller høye krav til samfunnsfaglæreren. Mange lærere med er redde for å vurdere elevenes personlighet (Paaske et al., 2023), og for å stemple dem som «failed citizens» (Banks, 2017). Dilemmaet for samfunnsfaglæreren er altså på én side å vurdere elevene transparent, etter gitte kriterier, slik vurderingsforskriften krever. På en annen side å stimulere elevene til demokratisk sinnelag uten å trekke inn subjektive og uklare normative standarder i vurderingsgrunnlaget. Dette dilemmaet skaper behov i lærerutdanningen for å vise studentene hvordan vurderingsarbeid i samfunnsfag kan håndteres. De nasjonale retningslinjene understreker at utdanningen har ansvar for at samfunnsfagstudenter tilegner seg kompetanse til å «arbeide med verdier og haldninger i samfunnsfag for å fremme kritisk refleksjon». Vi spør derfor hvordan lærerutdanning rustet samfunnsfagsstudentene til å håndtere dette dilemmaet i forbindelse med vurdering? Mer spesifikt spør vi: Hvordan gir lærerutdanningen studenter erfaringen med vurderingssituasjoner som styrker studentenes kompetanse til «arbeide med verdier og haldninger i samfunnsfag for å fremme kritisk refleksjon»?

Studien bygger på tekstanalyse av tre typer tekster i forbindelse med et arbeidskrav på grunnskolelærerprogrammet på OsloMet: Oppgavetekst gitt til studentene, studentenes besvarelser, samt lærerutdannernes tilbakemeldinger på studentbesvarelsene. Målet er å se etter mønstre og sammenhenger som avdekker hvordan denne vurderingssituasjonen gir studenter relevant erfaring med vurderingssituasjon som kan fremme kritisk refleksjon.

Demokrati og medborgerskap for minoritet og majoritet – en kritisk diskursanalyse av samfunnsfaglæreplanen i forberedende opplæring for voksne

Sanna Ørsjødal Brattland, NTNU

Demokratioppdraget står sterkt i norsk skole, men globalisering og endringer i demografi bringer med seg utfordringer for fremtidas samfunnsfag. I opplæringens verdigrunnlag står det at «Et demokratisk samfunn hviler på at hele befolkningen har like rettigheter og muligheter til å delta i beslutningsprosesser» (Kunnskapsdepartementet, 2017), men hvordan kan samfunnsfaget bidra til det? Denne studien fokuserer på demokrati- og medborgerskapsopplæring i samfunnsfaglæreplanen for forberedende opplæring for voksne (FOV). Læreplanen ble utviklet for å møte voksnes behov i grunnopplæringa (Kunnskapsdepartementet, 2024), i en studentgruppe hvor majoriteten har innvandrerbakgrunn (Evensen, 2023). Læreplaner kan forstås som politiske instrumenter med beskrivelser av kunnskapen og kompetansen som anerkjennes som viktig i og for samfunnet (Kjelaas & van Ommeren, 2019), og hva slags antakelser og målsetninger som ligger til

grunn for demokratiopplæringa er derfor interessant å belyse både i et utdannings- og integreringsperspektiv. Jeg har gjennomført en kritisk diskursanalyse av FOV-læreplanen i samfunnsfag (SAF03-01), inspirert av Mullets (2018) generelle diskursanalytiske rammeverk for utdanningskontekster. I lys av McLaughlins (1992) begreper om minimal og maksimal medborgerskapsopplæring, har jeg sammenlignet SAF03-01 med samfunnsfaglæreplanen i ordinær grunnskole (SAF01-04). Gjennom analysen finner jeg at demokrati- og medborgerskapsopplæringa for voksne innvandrere har et annet fokus enn i ordinær grunnskole. Læreplanene fremmer ulike diskurser knyttet til demokrati og medborgerskap, og deltakerne i forberedende opplæring for voksne konstrueres som mindre kunnskapsrike og kapable enn barna i grunnskolen. Læreplanen i forberedende opplæring for voksne fremmer apolitiske, lokalt orienterte medborgere som skal sosialiseres og tilpasse seg det eksisterende fellesskapet, ikke tenke kritisk eller påvirke selv.

Ikke affirmativ teori som grunnlag for kritisk policy-analyse. Et pedagogisk bidrag til samfunnsfagdidaktikken?

Erik Ryen, OsloMet

Børhaug og Helsvig (2023) beskriver samfunnsfaget som et fag som mangler stabilitet, både når det gjelder, formål, grunnleggende struktur og innhold, noe som gjør det til viktige spørsmål hvem som styrer utviklingen av faget og hvem som burde styre den.

Ofte stilles pedagogisk kunnskap opp som et alternativ til disiplinlig kunnskap når det gjelder hva som skal være utgangspunkt for samfunnsfagdidaktiske forskningsfeltet, og Børhaug (2022) viser f.eks. til en spenning mellom statsvitenskapelige og pedagogiske fortolkninger av demokratibegrepet innenfor demokratididaktikken.

Dersom samfunnsfagdidaktikken skal romme normative spørsmål om utviklingen av faget, er det imidlertid nødvendig å utvide teorigrunnet til å inkludere teori som kan si noe om forholdet mellom et skolefag og de faktorene som påvirker faget. Her kan komparativ læreplanteori og ulike bidrag fra sosiologien og kanskje særlig statsvitenskapen være til hjelp, men dersom ambisjonen er å si noe om hvordan samfunnsfagdidaktikken kan og bør forholde seg til utviklingen (og ikke bare beskrive hvordan den skjer), så vil det også være nødvendig å trekke på pedagogisk teori.

Med dette utgangspunktet viser jeg hvordan ikke-affirmativ pedagogisk teori (Benner 2023) teoretiserer utdanning både som en individuell praksis og som et forhold mellom samfunn og skole, hvor spørsmål om demokrati og medborgerskap står sentralt. Med et eksempel fra den internasjonale policyutviklingen innen feltet «citizenship education» viser jeg hvordan denne teorien kan hjelpe samfunnsfagdidaktikken til å forstå, vurdere og ta stilling til slik påvirkning.

5B: Uteundervisning, digitale verktøy og offentlige rom som læringsarenaer

Ordstyrer: Siv Eie

The use of digital tools in outdoor education: A scoping review (Geosite project/ geografi)

Leif Tore Trædal, HVL

The study explores the use of digital tools in outdoor education. The scoping review presents a synthesis of empirical studies focusing on various digital technologies used together with students in outdoor education contexts by examining a sampling of studies conducted between 2015 and 2024. We want to explore the breadth and depth of how digital tools are used in outdoor education and identify key concepts, types of evidence, and research gaps. The review was carried out as part of the GeoSite Project, which is an Erasmus+ funded collaborative project between various Geoparks in Europe and the Western Norway University of Applied Sciences and the University of Stavanger. The overall goal of the project is to improve the teaching and learning capacity within the partner organisations and the users of Geoparks. The scoping review study increases knowledge on best practices and potential obstacles for using digital tools in outdoor education, as a foundation for developing the digital educational tools for Geoparks in Europe and elsewhere.

Opplevelse av uteundervisning

Jørund Aasetre, NTNU og Lena Schetne, NTNU

Alternative læringsarenaer som uteundervisning, bruk av friluftsliv i undervisningen og besøk av ulike samfunnsinstitusjoner blir ofte kjørt frem som viktige måter å skape engasjement og bedre læring. Tankegangen rundt dette er at gjennom praktisk undervisning og mer engasjerte elever får en også økt læringsutbytte. Imidlertid kan dette også kritiseres for å være en veldig instrumentell tilnærming hvor alternative læringsarenaer reduseres til middel for økt læring. Et annet spørsmål er hvordan elevene faktisk opplever det å være i alternative læringsarenaer. Hvilke følelser får elevene i slike situasjoner.

For å se nærmere på dette har vi gått til trivselsforskningen og psykologien. I forhold til trivsel er det mange som snakker at trivsel kan relateres til to ulike synsmåter eller kanskje like mye to ulike dimensjoner, dvs. et hedonisk syn som vektlegger velvære eller grad av lykke. Alternativt er det folk som vektlegger selvrealisering og det å utvikle seg selv, dvs. eudaimonisk lykke (Rayen & Deci 2001).

I to studentarbeider ble dette søkt operasjonalisert gjennom adjektivsjecklister basert på den The circumplex model of affect (Russel 1980, Posner et al 2005). Dette er en tilnærming som gjennom å måle folks følelser integrerer de to ovenfor nevnte dimensjonene i trivselsbegrepet i en velvære og aktiveringsdimensjon, hvor alle kombinasjoner av de to dimensjonene sees som mulige. I dette innlegget vil vi se på hvordan trivsel ble målt i to alternative læringssituasjoner, dvs. uteundervisning om samisk kultur og elever sin deltagelse under reinsjakt i Forollhogna området.

Offentlige rom som arena for praktisk demokratiopplæring

Annika Wetlesen, OsloMet; Siv Eie, OsloMet og Gro Mathias, OsloMet

Intensjonen med Kunnskapsløftet 2020 var å tilrettelegge for elevenes dybdelæring ved å redusere kompetansemål, tydeliggjøre elevaktiv læring og tilrettelegge for tverrfaglighet. Flere påpeker imidlertid at dette har forsterket ferdighetsorienteringen i skolen der fagkunnskap settes i skyggen. Samtidig hevdes det at skolen er for teoritung, og for å øke elevenes læring, motivasjon og trivsel, tas det nå til orde for en mer praktisk skole, for eksempel ved bruk av læringsarenaer utenfor klasserommet (Meld. St 34 (2023-2024)). Denne artikkelen undersøker hvordan feltarbeid i samfunnsfag ved grunnskolelærerutdanningen kan tilrettelegges for å skape koblinger mellom studentenes romlige hverdagserfaringer og fagkunnskap. I dette ligger et potensial for å overkomme dikotomien mellom «teoretisk» og «praktisk» undervisning, både i lærerutdanning og skole.

Artikkelen bygger på materiale fra et undervisningsopplegg om byens geografi der lærerstudenter gjorde feltarbeid i ulike bydeler. Offentlige rom er viktige arenaer for demokratisk samhandling og meningsytring. På den måten kan offentlige rom være en didaktisk inngang til demokrati både som styreform og livsform, og dermed ivareta ulike hensyn i demokratiopplæringen. Datamaterialet består av 21 presentasjoner og feltrapporter levert inn som et arbeidskrav der studentene beskriver funn fra feltarbeidet og analyserer disse i lys av teori. Gjennom en innholdsanalyse av tekstene har artikkelen som siktemål å identifisere hvilke koblinger som skapes mellom studentenes romlige hverdagserfaringer og faglige perspektiver og hvilke som utelates. Funnene danner grunnlag for å drøfte hvordan feltarbeid kan tilrettelegges for å utvikle myndiggjørende samfunnsfaglig kunnskap i lærerutdanningen – og hvilke implikasjoner dette har for undervisning i skolen.

5C: Makt, integrering og sosial ulikhet

Ordstyrer: Prisca Bruno Massao

Sosial ulikhet i barnehagen: En scoping review

Thor Erik Sortland (HVL), Anne Grethe Sønsthagen (HVL), Hilde Hjertager Lund (UiB) Monica Skaten (HVL)

Denne oversiktsartikkelen undersøker hvordan internasjonal forskning fremstiller sosial ulikhet i barnehagefeltet– og hvilke temaer som ofte blir utelatt. Gjennom en scoping review og tematisk analyse av 120 artikler kartlegger vi geografiske, metodiske og teoretiske tendenser i studier som tematiserer sosial ulikhet i barnehagesammenheng. Foreløpige funn peker på at kjønn, etnisitet og kulturelt mangfold er dominerende tematikker. På tvers av tema viser studiene flere interessante diskusjonspunkt. Studiene viser hvordan barnehagefeltet påvirkes betydelig av majoritetsdiskurser, formelle og uformelle maktstrukturer og ulike former for blindhet knyttet til ulikhet. Videre fremhever studiene betydningen av materialitet og barn og foreldres opplevelse av tilhørighet. Artikkelen gir innsikt i fremtidige behov for forskning på sosial ulikhet i barnehagekonteksten, og løfter frem betydningen av samfunnsfaglige perspektiver på makt, normer, sosialisering og tilhørighet i tidlig utdanning.

Doxiske erupsjoner - hvordan synliggjøre maktforhold i samfunnsfaget

Rønnaug Sørensen, USN

Innlegget vil bygge på undervisningsopplegg om makt og hersketeknikker med vekt på kjønn og sosial klasse. I undervisningen er Bourdieus begreper sentrale. I de skriftlige oppgavene de får i undervisningen reflekter studentene over egne opplevelser med maktforhold og hersketeknikker.

Strukturenes (maktens) tilsynekomst.

I undervisningen lærer studentene begrepene: doxa, klasse, sosialt rom og symbolsk vold. I tillegg introduseres begrepet doxisk erupsjon (Sørensen 2019) som en videreutvikling av Bourdieus begrepsapparat. Doxiske oppfatninger er ikke medfødt, men læres gjennom sosialiseringen. Bourdieu er opptatt av at doxa kan «boble opp» i ulike aldre. Eksempelvis er barn svært opptatt av kjønn i 3-4 årsalderen gjennom språket og litt seinere nok en gang når seksualiteten aktualiserer seksuelle preferanser. Dette vil jeg metaforisk kalle for doxiske erupsjoner. Erupsjon betyr frambrudd, eller tilsynekomst, ordet stammer fra geologien. Det innebærer at dominanskulturens dypereleggende oppfatninger av hva som er skambelagt kommer til syne i barn og ungdoms samhandling. Eksempelvis vil kvinners og homofiles frihet begrenses gjennom en uformell sosial kontroll av seksualitetens tabuer. (Sørensen 2019)

Avsløring av maktforhold (symbolsk vold) kan føre til en nøytralisering av dominansen hevder Bourdieu (2000). Det er imidlertid metoder i undervisningen for å synliggjøring av makt (symbolsk vold) som vil diskuteres.

Patriarkatet, sosial kontroll og ære. Hvilke utfordringer utgjør dette for skolen?

Jacob Melting, HVL

Integreringsmålet om at innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre skal kunne ivareta sitt språk, kultur og gruppeidentitet nyter bred oppslutning, men skaper komplekse utfordringer for skolen som samfunnsinstitusjon. Når levende tradisjoner kommer i konflikt med skolens verdigrunnlag og norsk lovverk, står skolen og lærere overfor vanskelige dilemmaer.

Kompetanseteamet mot negativ sosial kontroll og æresrelatert kriminalitet håndterte i 2024 flere saker enn noen gang tidligere. Av totalt 2700 saker handlet over halvparten om barn under 18 år, med trusler og vold, ufrivillig opphold i utlandet og negativ sosial kontroll som hovedbekymringer (Bufdir, 2025). Dette understreker at skolen må forholde seg til et økende problem som berører elever i alle aldre.

Presentasjonen utforsker det grunnleggende dilemmaet: Hvordan kan skolen forebygge æresrelatert kriminalitet og uønsket sosial kontroll samtidig som den skal respektere og verdsette kulturelt mangfold? Feiltolkninger eller mangel på kunnskap kan få alvorlige konsekvenser, noe mange personlige vitnesbyrd har dokumentert.

Med utgangspunkt i forskning fra Bredal, Wikan, Eriksen og andre samfunnsvitere vil jeg presentere konkrete dilemmaer skolen møter, analysere spenninga mellom visse kulturell normer og elevenes rettigheter, samt diskutere hvordan lærere kan navigere i dette komplekse landskapet. Presentasjonen vil også belyse hvilke verktøy og strategier som kan styrke skolens forebyggende arbeid. Denne problematikken utgjør et underkommunisert tema i lærerutdanningen.

Dette er et kulturelt, sosialt og relasjonelt vanskelig tema som krever økt bevissthet og kompetanse i lærerutdanningen og i skolen.

Undervisning om rasisme i høyere utdanning: Muligheter og utfordringer

Katrine Mellingen Bjerke, NLA og Elise Margrethe Vike Johannessen, NLA

Rasisme i Norge har fått økende oppmerksomhet de siste årene, og en rekke studier og rapporter har vist hvordan rasisme forekommer i ulike former og på ulike arenaer i samfunnet. I samfunnsdebatten har personlige beretninger om erfaringer med rasisme tydeliggjort at det er et aktuelt, omstridt og krevende tema (å ta opp) i norsk offentlighet. Dette kommer også til uttrykk i undervisningssammenheng, hvor temaet rasisme kan forstås som sensitivt, emosjonelt og kontroversielt (se Eriksen et al., 2022).

Forskning har pekt på at elevers forståelse av rasisme og tilgrensende fenomener varierer. For eksempel viser noen at mange elever forstår rasisme som et eksepsjonelt fenomen, enten relatert til historiske hendelser som Apartheid eller Holocaust, eller som knyttet til moralsk og sosialt avvikende personer (se Hagen, 2021; Røthing, 2017). Dette kan indikere at elever mangler forståelser og begreper som gjør dem i stand til å kritisk vurdere og reflektere omkring rasisme som et samtidfenomen.

I dette paperet undersøker vi hvordan en induktiv, case-basert undervisningstilnærming (se Lycke, 2016; Prince & Felder, 2007) kan gi studenter og elever analytiske redskaper til å forstå rasismens ulike former, i fortid og nåtid. Vi har gjennomført en undervisningsøkt om rasisme med fire grupper studenter i høyere utdanning (lærerutdanning og interkulturelle studier, hvor studentene bl.a.

diskuterte caser som illustrerer rasisme, “andregjøring» og diskriminering.

Basert på transkripsjoner, notater og studentevalueringer fra undervisningsøktene vil vi her presentere foreløpige funn fra studien, og refleksjoner omkring muligheter og utfordringer knyttet til undervisning om rasisme i høyere utdanning.

5D: Kraftfull kunnskap i praksis: Utforsking av faglige perspektiver i samfunnsfaget

Ordstyrer: Martine Greek

En antologi om kraftfull kunnskap

Martine Greek, INN

Antologien tar sikte på å styrke faglighet, snarere enn tverrfaglighet. Innledningsvis argumenterer vi for verdien som fagspesifikke perspektiver i undervisningen har, og advarer mot at ulike fagperspektiver smeltes sammen til ett «nøytralt» perspektiv innenfor henholdsvis historie, geografi og samfunnskunnskap. Hvert bidrag dyrker ett eller flere vitenskapsfaglige perspektiver slik at antologien som helhet danner et mer generelt argument for fagspesifikke perspektiver i samfunnsfaget.

Hvorfor er samfunnsfaget viktig for den oppvoksende generasjon? Demokratiet er truet og unge i dag ser ikke behovet for demokrati. Det er et presserende behov for å utdanne politisk og demokratisk engasjerte lærere som bidrar til å støtte opp under demokratiet. Vi foreslår, fra ulike samfunnsvitenskapelige standpunkt, undervisning og kunnskap som myndiggjør elever – kraftfull kunnskap i praksis (powerful knowledge). Dette er viktig i møte med endringer i vår tid, slik som ny rammeplan og politisk ustabilitet. Samfunnsfaget må være en motvekt til politisert styring av skolen og lærerutdanningen, og denne motvekten finner vi i fagspesifikke perspektiver.

Rom for geografisk tenkning: undervisning om vindkraftkonflikten på Fosen som eksempel på bærekraft, medborgerskap og demokrati

Jill Tove Buseth, INN

Demokrati og medborgerskap, samt utdanning for bærekraftig utvikling, ble i 2020 innført som tverrfaglige temaer i læreplanen LK20, med særlig ansvar lagt til samfunnsfaget. Til tross for dette, rapporterer lærere og lærerstuderende om utfordringer knyttet til å integrere disse temaene i undervisningen, spesielt dersom de mangler bakgrunn i samfunnsfag. Dette kapitlet undersøker hvordan bærekraftstematikk kan kobles til demokrati og medborgerskap gjennom en samfunnsgeografisk tilnærming. Kapitlet vil demonstrere hvordan undervisning om Fosensaken kan knytte disse to tverrfaglige temaene sammen gjennom en samfunnsgeografisk tilnærming. Kapitlet diskuterer hvordan geografifagets perspektiver på rom, sted, territorium og skala, samt koblingen mellom natur og samfunn, kan bidra til å forstå komplekse problemstillinger i skjæringspunktet mellom miljømessig og sosial bærekraft. Fosensaken, som omhandler konflikten mellom vindkraftutbygging og samiske reindriftsutøvers rettigheter, fremhever de etiske og praktiske dilemmaene som oppstår i det grønne skiftet. Dette kapitlet argumenterer for at samfunnsgeografi, som det eneste fagområdet som eksplisitt kobler samfunns- og miljøperspektiver sammen med maktperspektiver, gir en unik mulighet for dagsaktuell og relevant undervisning om bærekraft og demokrati. Kapitlet presenterer først samfunnsgeografiske teoretiske tilnærminger og deres relevans for bærekraftundervisning. Deretter introduseres Fosensaken som et konkret eksempel, etterfulgt av et didaktisk opplegg som konkretiserer hvordan tematikken kan undervises i praksis. Gjennom denne tilnærmingen viser kapitlet hvordan geografifaget kan styrke elevers forståelse av og kompetanse i komplekse bærekraftsspørsmål, samtidig som det fremmer demokratisk deltakelse.

Avslutningsvis diskuteres hvordan samfunnsgeografiske perspektiver kan bidra til å utvikle kritisk refleksjon og handlingskompetanse i undervisning om bærekraft og demokrati.

Norskhet, demokrati og medborgerskap i skolen

Tanvi Sirari, INN

Nordmenn med innvandrerbakgrunn opplever at andre ser på dem som mindre norske enn det de selv føler seg, og de som har landbakgrunn utenfor Europa opplever at mens de ser på barna sine som norske får de lite anerkjennelse for sin norskhet fra andre (Fafo, 2024). Norskhet sees som en grensemarkør som inkluderer og ekskluderer folk fra de norske nasjonale felleskapet ofte basert på deres etniske bakgrunn og hudfarge selv når de er født i Norge, har norsk statsborgerskap og mestrer norsk språk og kultur (Vassenden, 2011, Gullestad, 2002). Lister (2007) argumenterer for at deltagelse i demokratiet er avhengig av at folk opplever seg som en del av samfunnet og har en «følelse av å høre til» i det kollektive fellesskapet. Institusjoner som barnehage og skole i nærmiljøet har en viktig rolle å spille her. Medborgerskapets to sentrale dimensjoner, tilhørighet og deltagelse, er veldig relevante for barn. Manglende anerkjennelse av deres norskhet kan gjøre det vanskelig for skolelever å oppleve tilhørighet i felleskapet, noe som bidrar til utenforskap (Engan & Ramirez, 2024). I samfunnsfagundervisningen må lærere ofte navigere grenser rundt norskhet i undervisningen på grunn av temaer som berører elevenes livsverden (Andresen, 2020). I denne artikkelen analyserer jeg hvordan lærerstudenter i samfunnsfag forstår norskhet, og dens betydning for tilhørighet og deltagelse av elever fra minoritetsbakgrunn i felleskapet. Empirien i denne studien er en oppgavetekst om norskhet levert av studenter i grunnskolelærerutdanning og fokusgruppeintervjuer i etterkant.

Migrasjon og sted: Geografiske og historiske perspektiver på jødisk migrasjon

Jørgen Klein, INN/NTNU og Martin Strickert, NTNU

Denne presentasjonen tar utgangspunkt i et prosjekt ved Institutt for lærerutdanning, NTNU, kalt Farvel Shtetl. Prosjektet bruker norsk-jødisk migrasjonshistorie til å belyse ulike aspekter ved forholdet mellom migrasjon, fellesskap, integrering og identitet. Innsikter vil i hovedsak hentes fra historie, geografi, minnestudier og samfunnsfagdidaktikk. Et av delprosjektene vil i særlig grad undersøke hvilken betydning stedet har som identitetsbærende element. I den sammenhengen er spesielt Doreen Masseys begrep 'a global sense of place' interessant. Her teoretiseres forholdet mellom det lokale og det globale og hvordan relasjoner mellom mennesker konstitueres både på stedet og i relasjon til andre steder. I følge Pasqual-de-Sans (2002) kan migrasjonshistorier studeres med utgangspunkt i steder og koblinger mellom steder i tid og rom. Å bruke denne tilnærmingen i en studie av jødisk migrasjonshistorie fra Tsar-Russland til etableringen i Trondheim vil kunne gi interessant innsikt i både stedene jødene kom fra, hvor de slo seg ned, relasjoner mellom steder og globale prosesser. Det empiriske materialet er hentet fra migrasjonsfortellinger, intervjuer og fysisk minnekultur både i opprinnelsessteder («shtetls» på jiddisch, små og mellomstore landsbyer i Litauen og Latvia) og ulike kulturelle og historiske representasjoner i byrommet i Trondheim. Med utgangspunkt i Regjeringens handlingsplan mot antisemittisme (2025-2030), søker dette prosjektet å styrke kompetansen på demokrati og medborgerskapsundervisning knyttet til den jødiske migrasjons- og integreringshistorien. Prosjektet har som mål å bidra til relevant kunnskap om mangfold og kulturmøter både i skolen og i lærerutdanninga.